

ÖĞRENCİLERİNİN GÖZÜNDEN BÜYÜK AĞA MEDRESESİ VE HAFIZLIK MÜESSESESİ: BİR METAFOR ÇALIŞMASI

Vahdeddin ŞİMŞEK 

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Din Eğitimi Ana Bilim Dalı

Assistant Professor, Kırıkkale University, Faculty of Islamic Sciences,
Department of Religion Education

Kırıkkale / Türkiye
y.simsek@kku.edu.tr
<https://ror.org/01zhwwf82>

MAKALE BİLGİLERİ | ARTICLE INFORMATION

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Süreç:

Gönderim Tarihi: 10 Aralık 2025

Kabul Tarihi: 13 Mart 2026

Yayınlanma Tarihi: 25 Mart 2026

Hakemlik Süreci:

Bu makale, editöryal ön değerlendirmeyi takiben çift taraflı kör hakemlik süreci kapsamında en az iki dış hakem ve bir iç hakem tarafından değerlendirilmiştir.

Benzerlik Taraması:

Makale, intihal tespit yazılımları (İntihal.net / Turnitin / iThenticate) kullanılarak taranmıştır.

Araştırma Etiği Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine riayet edilmiş; yararlanılan tüm kaynaklar eksiksiz biçimde kaynakçada belirtilmiştir.

Yapay Zeka Etik Beyanı:

Yazarlar, bu makalenin hazırlanması sırasında yapay zeka tabanlı hiçbir araç veya uygulamanın kullanılmadığını beyan ederler. Tüm içerik, yazarlar tarafından kabul görmüş bilimsel araştırma yöntemleri ve etik standartlara uygun olarak üretilmiştir.

Etik Kurul Onayı:

Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 20/10/2025 tarihli 10 sayılı onayıyla yapılmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansman Bilgisi:

Bu araştırma için herhangi bir fon, hibe veya finansal destek alınmamıştır.

Telif Hakkı ve Lisans:

Yazarlar, yayımlanan çalışmalarının telif hakkını muhafaza eder. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Bildirim:

ilahiyyatdergi@amasya.edu.tr | <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amailad/policy>

Article Type:

Research Article

Article History:

Received: 10 December 2025

Accepted: 13 March 2026

Published: 25 March 2026

Peer Review:

Following an initial editorial screening, this article was evaluated through a double-blind peer review process by at least two external reviewers and one internal reviewer.

Plagiarism Check:

The manuscript was screened for plagiarism using similarity detection software (İntihal.net / Turnitin / iThenticate).

Ethical Statement:

The authors confirm that this study was conducted in accordance with the principles of academic research and publication ethics, and that all sources used are appropriately cited.

Artificial Intelligence Ethical Statement:

The authors declare that no AI-based tools or applications were used during the preparation of this manuscript. All content was produced by the authors in compliance with accepted scholarly research methods and ethical standards.

Ethics Committee Approval:

This study was conducted with the approval of the Kırıkkale University Social and Human Sciences Research Ethics Committee, dated 20/10/2025, and numbered 10.

Conflict of Interest:

The authors declare no conflict of interest.

Grant Support:

This research received no specific grant from any funding agency, commercial entity, or non-profit organization.

Copyright & License:

The authors retain the copyright of their work. This article is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Complaints:

ilahiyyatdergi@amasya.edu.tr | <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amailad/policy>

Atıf | Cite as

Şimşek, Vahdeddin. "Öğrencilerinin Gözünden Büyük Ağa Medresesi ve Hafızlık Müessesesi: Bir Metafor Çalışması".

Amasya İlahiyat Dergisi, Özel Sayı (Mart 2026): 413-447

<https://doi.org/10.18498/amailad.1839986> | <https://aid.amasya.edu.tr>

Öz

Türkiye'de din eğitimi kurumları üzerine yapılan akademik çalışmalar genellikle imam hatip liseleri ve ilahiyat fakülteleri gibi formel yapılar üzerine odaklanmıştır. Köklü bir geçmişe sahip, hafızlık müessesesi ile öne çıkan ve halen eğitim veren Kur'an kursları veya medreseler üzerine yapılan nitel çalışmalar ise nispeten daha sınırlıdır. Bu çalışma, din eğitimi alanına katkı sunmak amacıyla, Türkiye'nin önemli din eğitimi kurumlarından biri olan Büyük Ağa Medresesi'ne odaklanmıştır. Büyük Ağa Medresesi (kayıtlardaki adıyla Kapı Ağası Medresesi), Amasya'da Yeşilirmak kıyısında yer alan, Osmanlı dönemi eğitim mimarisinin özgün örneklerinden biridir. 1489 yılında Kapı Ağası Hüseyin Ağa tarafından yaptırılan medrese, sekizgen planıyla dönemin medrese mimarisinde nadir bir tasarıma sahiptir. Araştırmada burada icra edilen hafızlık eğitiminin, kurumun temel paydaşlarından biri olan öğrencilerin algılarını metafor analizi yoluyla ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme ile belirlenen ve farklı paydaşlardan oluşan toplam 148 katılımcıdan oluşmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Veriler, katılımcılardan "Büyük Ağa Medresesi ... gibidir; çünkü ..." ve "Hafızlık ... gibidir; çünkü ..." ifadelerini tamamlamalarının istendiği bir form aracılığıyla toplanmış, elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Büyük Ağa Medresesi'ne ilişkin metaforlar "Aile ve Yuva Sıcaklığı", "Üretim ve Kaynak Merkezi", "Gelişim ve Olgunlaşma Mekânı", "Aydınlanma ve Rehberlik Kaynağı", "Köklü ve Kalıcı Kurum" ve "Eleştirel Algılar" olmak üzere altı tematik kategoride; hafızlığa ilişkin metaforlar ise "Kıymetli ve Nadir Bir Nimet", "Sürekli Emek Gerektiren Süreç", "Koruyucu ve Yol Gösterici Zırh", "Kimlik ve Varoluş", "Zihinsel ve Manevi Terbiye" ve "Eleştirel Algılar" kategorilerinde sınıflandırılmıştır. Bulgular, kurumun en baskın olarak duygusal bir "yuva" ve "aile" olarak algılandığını (%29,1); hafızlığın ise ilahi bir "nimet" (%26,4) ve ömür boyu süren bir "sorumluluk" (%20,9) olarak görüldüğünü ortaya koymuştur. Çalışma, geleneksel din eğitimi kurumlarının sadece bilgi aktaran mekânlar değil, aynı zamanda güçlü duygusal sermaye inşa eden, kimlik kazandıran ve bireyi dönüştüren "total kurumlar" olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Elde edilen bulguların, benzer kurumların öz-değerlendirme süreçlerine ve din eğitimi politikalarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Büyük Ağa Medresesi, Hafızlık, Metafor, Algı, Nitel Araştırma, Paydaş Analizi.

Perceptions of The Büyük Ağa Madrasa and the Institution of Memorization from the Perspective of Its Students: A Metaphoric Study

Abstract

Academic studies on religious education institutions in Turkey have generally focused on formal structures such as Imam Hatip High Schools and faculties of theology. Qualitative studies on traditional Qur'an courses or madrasas, which have a deep-rooted history, are prominent with the institution of hifz (memorization), and continue to provide education, are relatively limited. This study focuses on the Büyük Ağa Madrasa, one of the prominent religious education institutions in Turkey, with the aim of contributing to the field of religious education. The Büyük Ağa Madrasa (recorded as the Kapı Ağası Madrasa in official documents) is located on the banks of the Yeşilirmak River in Amasya and stands as a unique example of Ottoman educational architecture. Built in 1489 by Kapı Ağası Hüseyin Ağa, the madrasa features an octagonal plan, a rare design in the madrasa architecture of its period. This research aims to reveal the perceptions of students, one of the primary stakeholders of the institution, regarding the hifz (memorization of the Quran) education provided there, through metaphor analysis. The study group consists of a total of 148 participants determined through purposive sampling from different stakeholder groups. The phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the study. Data were collected via a form asking participants to complete the sentences "Büyük Ağa Madrasa is like ...; because ..." and "Hifz is like ...; because ...", and were analyzed using the content analysis technique. Metaphors related to the Büyük Ağa Madrasa were classified into six thematic categories: "Family and Home Warmth", "Production and Resource Center", "Development and Maturation Space", "Enlightenment and Guidance Source", "Rooted and Permanent Institution", and "Critical Perceptions". Metaphors related to hifz were categorized as "Precious and Rare Blessing", "Process Requiring Continuous Effort", "Protective and Guiding Armor", "Identity and Existence", "Mental and Spiritual Discipline", and "Critical Perceptions". Findings revealed that the institution is most dominantly perceived as an emotional "home" and "family" (29.1%); while hifz is seen as a divine "blessing" (26.4%) and a lifelong "responsibility" (20.9%). The study shows that traditional religious education institutions function not only as spaces transmitting knowledge, but also as "total institutions" that build strong emotional capital, provide identity, and transform the individual. The findings are expected to contribute to the self-evaluation processes of similar institutions and the development of religious education policies.

Keywords: Religious Education, Büyük Ağa Madrasa, Hifz, Metaphor, Perception, Qualitative Research, Stakeholder Analysis.

Giriş

Kur'an-ı Kerim'in Cebrail'in (a.s.) Hz. Peygamber'e getirmiş olduğu ilk haliyle korunması için gösterilen gayretlerden biri de onun lafzının ve manasının zihinlerde muhafaza edilmesi, diğer bir ifadeyle ezberlenmesidir. Kur'an-ı Kerim'i ezberleyenlere hafız, tamamını veya belli bir kısmının ezberlenmesi yoluyla hıfzedilmesi sürecine ise hafızlık denilmektedir.¹ Hafızlık, İslam eğitim tarihinde bir Müslümanın dinî ve ahlakî yönünü inşa eden en köklü ve karakteristik eğitim uygulamalarından biridir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk inen ayetleri ezberleme eylemiyle başlayan, öncesinde ilahi mesajın hem lafzen hem de harfen korunması amaçlayan, bozulmadan ve eksilmeden bir sonraki nesle aktarılan süreç, sonrasında hafızlık eğitiminin temellerini oluşturmaya başlamıştır.² Hz. Peygamber (s.a.v.), bizzat kendisinin vahyi ezberlemiş, daha sonra vahiy katiplerine yazdırmış ve birçok sahabe yazıya dökülen ayetleri hıfzetmesiyle devam etmiş, böylelikle hafızlığın ilk uygulamaları teşekkül etmiştir. Böylelikle İslam tarihinde dinî bir eğitim disiplini olarak hafızlık uygulamaları başlamıştır.³ İslam dünyasında ilk hafız Hz. Muhammed ile başlayan bu kadim gelenek, dinî bir metni ezberlemekten ziyade lafızla birlikte Hz. Peygamber'in yüklendiği sorumluluğu nesilden nesle taşıyan dinî, sosyo-kültürel bir kurum haline gelmiştir.

Hz. Peygamberden sonra farklı biçimlerde muhafaza edilen Kur'an-ı Kerim ayetlerinin bir araya getirilerek mushafa dönüşmesine ve bunların çoğaltılıp yaygınlaşmasına rağmen sözlü hıfz geleneği sekteye uğramamıştır. Sahabe, Kur'an-ı Kerim'i sadece korumak için değil, anlamak ve onunla amel etmek amacıyla da okumuş ve ezberlemiştir.⁴ Hafızlık eğitimi, onun lafzına, kelimelerin telaffuzuna, edasına ve isnadlarına dair kıraat ve tecvid gibi çeşitli ilim dallarının doğuşuna da

¹ Nebi Bozkurt, "Hafız", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997) 15/74-78.

² Muhammed Şevki Aydın, "Hafızlık Eğitimi Üzerine Araştırmalar", *Hafızlık Eğitim Üzerine Araştırmalar*, ed. Ömer Özbek - Cemil Osmanoglu (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 17-39.

³ Suat Cebeci, "Kur'an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi", *Diyanet İlmî Dergi* 46/4 (2010), 7-22.

⁴ Bahattin Dartma, "Günümüzdeki Hâfızlık ile Asr-ı Saâdetteki Hâfızlığın Karşılaştırılması", *Journal of İstanbul University Faculty of Theology* 29 (26 Haziran 2014), 181.

vesile olmuştur.⁵ Kur'an ilimlerinin sistematikleşmesine zemin hazırlayarak, Kur'an-ı Kerim'i ezberleme geleneği kurumsal ve ilmî bir kimliğe dönüşmüştür. İlerleyen zamanlarda hafız olmak, İslami ilimlerde yetkinlik için bir gereklilik olarak görülmeye de başlamıştır.⁶ Sahabe'den Erkam'ın evinde başlayan hafızlığın ilk örneği sayılabilecek ayetleri ezberleme faaliyeti, Mahrame b. Nevfel'in evinde devam edegelmiştir. Müslümanların sayısının artması ve açıktan tebliğ süreciyle birlikte evlerin dışında önce Mescid-i Nebevî'de ve sonrasında yanında yaptırılan *suffa*'da daha sistematik hale dönüşmüştür. Hz. Peygamber, döneminde camiye ve özel mekanlara taşınan Kur'an-ı Kerim öğretimi ve ezberi dört halife ve sonraki dönemlerde artarak süregelmiştir.⁷ Hicri IV. Yüzyılın sonlarından veya V. yüzyılın başlarından itibaren hem yüzünden hem de hafızlık eğitimi için camiler dışında eğitim veren ilk müstakil eğitim kurumları "dârü'l-kurrâ"lar oluşmaya başlamıştır. İlk darülkurra *Rişâiyye Darü-l-kurr'a*'sının ardından sonra hicri VIII. ve IX. yüzyıllarda *Cezeriye*, *Haydariye*, *Dellâmiye*, *Sencâriye*, *Sâbûniye* ve *Vecîhiye* adında darü'l-kur'ânlar kurulmuştur.⁸

Medreselerin kurumsal bir yapıya dönüştüğü ve kısmen ihtisaslaşmaların başladığı Selçuklu döneminde, hafızlık eğitim geleneği daha da ilerleyerek devam etmiştir.⁹ Genellikle ileri seviye Kur'an-ı Kerim eğitiminin verildiği dârü-l-kur'ân (dârü'l-kurrâ) veya dârü-l-huffâz adlı kurumlarda özellikle Kur'an-ı Kerim kıraati, talimi ve hıfzı gibi uygulamalı dersler yoğun olarak verilmiştir.¹⁰ Bunun yanında söz konusu kurumlarda hafızlık yapan öğrencilere, tamamlayıcı bir eğitim niteliğinde

⁵ Selim Çakıroğlu, "İlimler Tasnifinde Kıraat İlminin Yeri: Miftâ' u's-sa' âde ve Tertîbü'l-'ulûm Özelinde", *Diyanet İlmi Dergi* 61/1 (21 Mart 2025), 1-28; Elif Uğur - Cemil Osmanoğlu, "Paydaşlarına Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi", *Bilimname* 2020/41 (15 Mayıs 2020), 903-956.

⁶ Hüseyin Algur, "Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2/2 (01 Aralık 2018), 244.

⁷ Yaşar Kurt, "Kur'ân'ın Korunmasında Hâfızlık Müessesesi", *Journal of Divinity, Faculty of Hitit University* 11/22 (01 Ocak 2012), 242-244.

⁸ Nebi Bozkurt, "Dârülkurrâ", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 8/281-288.

⁹ Kevser Demir, "Hafızlık Eğitimi Almış Bireylerin Benlik Saygısı Üzerine Nitel Bir Çalışma", *İZÜ Eğitim Dergisi* 1/2 (31 Aralık 2019), 285-319.

¹⁰ Hatice Şahin, *İslam Kültür Tarihinde "Kur'ân Hıfzı" Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011), 43-44.

hafızlığın yanında Arapça ve diğer dinî ilimler de öğretilmiş ve öğrenciler medreselerde yatılı olarak kalmıştır. Anadolu’da başta Konya Kayseri, Sivas olmak üzere birçok Selçuklu şehrinde, çoğu şahıslar tarafından yaptırılmış çok sayıda dârü'l-kurrâ veya dârü'l-huffâz bulunmaktadır.¹¹ Selçuklularda ayrı bir mekân olarak dârü'l-kurrâ veya dârü'l-huffâz yanında camilerin müstemilatında veya uygun görülen herhangi bir yerde hafızlık eğitimi verilmiş, bu uygulamalar, Osmanlı devletinde de benzer şekilde devam etmiştir.¹²

Osmanlı eğitim sisteminde Kur’an-ı Kerim öğretimi ve ezberi önemli bir yer tutmaya devam etmiştir. Bu dönemde Kur’an-ı Kerim’in öğretimi ve ezberlenmesi medrese, dârü'l-huffâz ve dârü'l-kurrâ gibi ihtisaslaşmış müesseseler bünyesinde sistematik bir eğitim programının dahilinde yürütülmeye başlamıştır. Bunun yanında mahalle mektepleri ve sıbyan mektepleri şeklinde isimlendirilen eğitim mekanlarında da Kur’an-ı Kerim öğretiminin yanında istidat sahibi olan çocuklara hafızlık yaptırılmıştır.¹³ İslâm’ın ilk devirlerinden Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar hem yaygın hem de örgün bir eğitim biçimi olarak bu şekilde sürdürülmüştür.¹⁴ Dönemin ilk dârü'l-kurrâ’sı Orhan Gazi tarafından İznik’te Süleyman Paşa Medresesinin yanına yapıldığı kayıtlarda yer almaktadır.¹⁵ Bu ilk dârü'l-kurrâ’dan sonra Osmanlı coğrafyasının hemen her köşesinde benzer kurumlar yapılmıştır. Örneğin Evliya Çelebinin (ö.1684?) kayıtlarına göre sadece XVII. Yüzyılda Amasya’da dokuz dârü'l-kurrâ bulunduğu kayıtlarda yer almış¹⁶ ve bunlardan biri olan Sultan Beyazıd Dârü'l-kurrâ’sında 300’den fazla öğrenci hafızlık yapmıştır. Burada aynı zamanda kıraat-ı seb’a ve kıraat-ı

¹¹ Bozkurt, “Dârülkurrâ”; Ahmet Gökdemir, “Osmanlı Kur’ân Eğitim Merkezleri: Dârülkurrâlar ve Sıbyan Mektepleri”, *Edebali İslamiyat Dergisi* 1/2 (30 Kasım 2017), 44-45.

¹² Ziya Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim Öğretim* (İstanbul: Kayıhan Yayıncılık, 2014), 117-118.

¹³ Osman Ergin, “İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San’at Müesseseleri Dolayısıyla”, *Türkiye Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Matbası, 1977), 1-2/169.

¹⁴ Ahmet Koç, “Öğreticilere Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hâfızlık Projesi: Bir Meta-Sentez Çalışması”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/2 (15 Aralık 2024), 337-338.

¹⁵ Bozkurt, “Dârülkurrâ”, 8/543; Hatice Şahin, “Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/2 (01 Nisan 2011), 207-209.

¹⁶ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2025), 2/188-200.

aşere okutulmuştur.¹⁷ Amasya’da hafızlık eğitimi veren kurumlardan birisi Medrese-i Hüseyiniyye, Kapı Ağası veya en çok bilinen adıyla Büyük Ağa Medresesi’dir.¹⁸

Büyük Ağa Medresesi

Büyük Ağa Medresesi (Kapı Ağası Medresesi), Amasya’da Yeşilirmak kıyısında yer alan, Osmanlı dönemi eğitim mimarisinin özgün örneklerinden biridir. 1489 yılında Kapı Ağası Hüseyin Ağa tarafından yaptırılan medrese, sekizgen planıyla dönemin medrese mimarisinde nadir bir tasarıma sahiptir. Bu plan o güne kadar yapılan medrese formlarından oldukça farklıdır. Medrese, başlangıçta “otuzlu” olarak anılan eğitim derecesinde hizmet vermiş, ilerleyen yıllarda “kırklı” statüsüne yükselerek önemli bir eğitim merkezi haline gelmiştir. Dershanesi, mescidi, revaklı avlusu, havuzu ve öğrenci odalarıyla bütünleşik bir eğitim kompleksi olarak tasarlanmıştır. Özellikle dershane-mescit bölümü, kubbe ve yarım kubbelerle desteklenen mimariyle dikkat çekmektedir ve hem dini hem de ilmi işlevi bir arada bünyesinde barındırır. Medrese, 1980’lerde Vakıflar İdaresi tarafından restore edilmiş ve günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde halen hafızlık Kur’an kursu olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Büyük Ağa Medresesi, mimari özgünlüğünün yanı sıra, Osmanlı’nın köklü eğitim sisteminin bir yansıması olarak da kültürel ve tarihi değer taşımaktadır.¹⁹

Köklü bir eğitim geçmişine ve Osmanlı’nın ilmi mirasına sahip olmasına rağmen literatürde Büyük Ağa Medresesi üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır. Söz konusu çalışmalarda genellikle medresenin tarihi ve vakfiyesi,²⁰ dönemine göre medresenin farklılaşmış mimari özelliğine²¹ odaklanılmıştır. Bunun yanında Koca (2016),

¹⁷ Şahin, “Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı”, 208.

¹⁸ Gülay Burgaz, “Kapı Ağası Medresesi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2001), 2/342; Semavi Eyice, “Kapu Ağası Hüseyin Ağa’nın Vakıfları”, *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi* 9 (1978), 156.

¹⁹ Eyice, “Kapu Ağası Hüseyin Ağa’nın Vakıfları”, 159-169; Burgaz, “Kapı Ağası Medresesi”, 342.

²⁰ Burgaz, “Kapı Ağası Medresesi”, 342; Eyice, “Kapu Ağası Hüseyin Ağa’nın Vakıfları” 159-169; Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2005), 11/446-462; Kazıcı, *Osmanlı’da Eğitim Öğretim*, 117-118.

²¹ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi* (İstanbul: İnkilâp Yayın Evi, 2005), 128-175; Eyice, “Kapu Ağası Hüseyin Ağa’nın Vakıfları”, 159-165.

medresenin musikiye katkısını²² değerlendirmiş, diğer bir çalışmada ise din eğitimi bilimi ve yaygın din eğitimi açısından Büyük Ağa medresesi özelinde hafızlık eğitimi, niteliği, sorunları ve beklentileri konuları karma bir yöntemle²³ ele alınmıştır. Medresede hafızlık yapan öğrencilerin genel hafızlığı ve özel olarak medreseyi nasıl algıladıkları üzerine herhangi bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Dahası Türkiye’de hafızlık üzerine yapılan birçok çalışma²⁴ olmasına rağmen hafızların veya hafız olmayanların hafızlık ile ilgili metaforik algılarını belirlemeye yönelik bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, köklü bir geleneğe sahip bir kuruma ve bu kurumdaki faaliyetin temelini oluşturan hafızlığa dair algıları ortaya koyarak alana katkı sağlaması öngörülmektedir.

²² Fatih Koca, “Amasya Mûsikî Cemiyeti ve Büyük Ağa Medresesi’nin Amasya Dinî Mûsikisine Katkısı”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (20 Temmuz 2016), 127-127.

²³ Ayşegül Gün vd., “Bir İlmi Geleneğin Merkezi: Büyük Ağa Kur’an Kursu -Hafızlık Eğitimi, Niteliği, Sorunları ve Beklentileri”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (30 Aralık 2018), 211-240.

²⁴ Demir, “Hafızlık Eğitimi Almış Bireylerin Benlik Saygısı Üzerine Nitel Bir Çalışma”, 285-319; Algur, “Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler”; Aydın, “Hafızlık Eğitimi Üzerine Araştırmalar”, 243-288; Abdullah Adıgüzel vd., “Hafız İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Eğitimine İlişkin Öğretici ve Öğrenci Görüşleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 17/68 (24 Ekim 2018), 1453-1475; Hüseyin Algur, “Hafızlık Eğitiminin Bireyin Kişilik Özellikleri Üzerindeki Etkisi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (30 Kasım 2021), 623-647; Salih Aybey, “Hafızlık Eğitiminde Yeni Bir Tecrübe: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık -Önemi, Problemleri ve Beklentileri-”, *Ekev Akademi Dergisi* 82 (22 Haziran 2020), 383-412; Kübranur Demirel Çiftçi - Mustafa Fatih Ay, “Hafızlık Kur’an Kurslarında Terk: Bir Durum Çalışması”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (31 Aralık 2024), 489-517; Adem Güneş, “Hafızlık Eğitiminin Öğrencilerin Sosyal ve Özgüven Gelişimlerine Etkisi -Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Yapan İHO Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma-”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (30 Haziran 2020), 263-286; Ramazan Gürel - Elif Mete, “Öğrenci Görüşlerinden Hareketle Proje İmam Hatip Ortaokulları ve Diyanet İşleri Başkanlığı’na Bağlı Kur’an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi Süreçlerinin Karşılaştırılması (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)”, *Van İlahiyat Dergisi* 10/17 (31 Aralık 2022), 19-47; Gün vd., “Bir İlmi Geleneğin Merkezi: Büyük Ağa Kur’an Kursu -Hafızlık Eğitimi, Niteliği, Sorunları ve Beklentileri”; Zeynep Bakaç - Mustafa Ulu, “Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi”, *Erciyes Akademi* 37/4 (31 Aralık 2023), 1703-1724; Uğur - Osmanoğlu, “Paydaşlarına Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi”, 903-956.

Hafızlık

Kur'an-ı Kerim'in tamamının ezberlenmesini merkezine alan hafızlık süreci, nihai hedefi itibarıyla salt bilişsel öğrenme ve mekanik bir ezberleme faaliyet değildir. Hafızlık, sadece mushafı korumanın veya dini bir vecibenin (farz-ı kifaye) gereği olarak görülmekten ziyade, çok boyutlu eğitsel, sosyal ve kültürel bir olgudur. Toplumsal perspektiften bakıldığında ise, özellikle muhafazakâr çevrede hafız olmak, bireye sosyal statü, saygınlık ve prestij kazandıran, onu toplumun önemli bireyleri arasına dahil edebilecek bir kimliktir. Bunun yanında İslam dininin bireyde bulunmasını vaz ettiği adab-ı muaşeret, tevazu, saygı ve sorumluluk gibi ahlaki değer ve erdemlerin kazanıldığı bir "ahlak eğitimi" sürecidir. Dolayısıyla hafızlık, bireysel dindarlık, zihinsel eğitim, ahlaki tekâmül ve sosyal statü kazanımının iç içe geçtiği bir kurumdur. Uzun, meşakkatli ve yoğun duygusal iniş çıkışları barındıran bu yolculukta, hafızlık eğitimi veren kurumlar, basit birer "ezber mekânı" olmaktan çok daha öteye geçmektedir. Bu kurumlar, hafızların zihin ve gönül dünyalarında silinmez izler bırakan, aidiyet, dayanışma, hüznün ve sevinç gibi ortak duygusal deneyimler etrafında güçlü sosyal bağlar kurduran, bir nevi "ikinci evleri" halini almaktadır.

Hafızlık eğitiminin mahiyetini anlamak için, bu sürecin birinci dereceden öznelere olan öğrencilerin ve mezunların düşüncelerine başvurmak yararlı olacaktır. Bir kurumun en kritik paydaşlarını oluşturan öğrencilerin zihinlerinde, *kuruma (Büyük Ağa Medresesi) ve hafızlık kavramına dair nasıl bir anlam haritası, nasıl bir algısal temsil oluşmuştur?* Bu sorunun cevabı, hafızlık eğitiminin sosyo-psikolojik, duygusal ve kimlik inşasına dair boyutlarını değerlendirmek adına önemli veriler sunabilir. Bu bağlamda, metaforlar, güçlü bir araştırma aracı olarak devreye girebilmektedir. Lakoff ve Johnson'ın (2003) da vurguladığı üzere metaforlar, bireylerin soyut, karmaşık ve derin tecrübeleri somut ve bildik kavramlarla anlamlandırmak için kullandıkları temel düzeyde bilişsel isimlendirmelerdir. Bir olguya dair resmi veya yüzeysel tanımların ötesine geçerek, bireyin o olguyla kurduğu kişisel, duygusal ve çoğu zaman bilinçdışı bağlantıları açığa çıkarırlar. Metaforik ifadeler, bireyin iç dünyasına açılan bir pencere, onun tecrübesini şekillendiren zihinsel modellerin dışavurumudur.²⁵

²⁵ George Lakoff - Mark Johnson, *Metaphors We Live by: With a New Afterword* (Chicago: Univ. of Chicago Press, 2011), 11-12; Okan Küçük, *Çağdaş Metafor Teorisi: George Lakoff*

Metaforik algı çalışmalarına genel olarak çeşitli eğitim araştırmalarında çokça rastlamak mümkündür. Yine din eğitimi araştırmalarında da metaforlar üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin din,²⁶ değer,²⁷ din öğretimi,²⁸ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders ve din dersi öğretmeni,²⁹ DKAB ders kitabı,³⁰ din görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı, müftü³¹ yüksek din öğretimi³² vb. başka kavramlarına yönelik metaforik algıyı ortaya koymak amacıyla çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ancak hafızlık gibi köklü bir müesseseye ve bu müesseseye uzun yıllar hizmet etmiş ve etmeye de devam eden Büyük Ağa medresesine dair herhangi bir algı çalışması yapılmamıştır. Bu bağlamda, bu kurumların mezunlarının zihninde bıraktığı izleri, onların kurumu nasıl temsil ettiğini metaforlar aracılığıyla deşifre etmek, sadece

ve Mark Johnson (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 13-20.

- ²⁶ Nusrettin Yılmaz, "Öğretmen Adaylarının Din Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (31 Aralık 2025), 163-205; Ramazan Yıldırım - Ahmet Ali Gazel, "Ortaokul Öğrencilerinin Din Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi", *Kuramsal Eğitimbilim* 11/1 (29 Ocak 2018), 30-57.
- ²⁷ Ensar Aydın - Süleyman Erkam Sulak, "Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına Yönelik Metafor Algıları (Metaphor Perception of Prospective Primary School Teachers for 'Value' Concept)", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/2 (30 Kasım 2015), 482; Aykar Tekin Bozkurt, "Öğretmen Adaylarının Değer Kavramına İlişkin Metafor Algılarının İncelenmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 33/3 (26 Eylül 2023), 1131-1141.
- ²⁸ Fatih Çakmak, "Din Öğretimi Alan Öğretmenlerinin Sınıf ve Sınıf Yönetimi Algılarının Metaforlar Üzerinden İncelenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 52 (31 Aralık 2021), 185-214.
- ²⁹ Halil Taş, "İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine İlişkin Metaforları", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/1 (15 Haziran 2019), 29-51.
- ³⁰ Recep Uçar - Neslihan Dağ, "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Metafor Kullanımı Açısından İncelenmesi", *Akif* 54/2, (30 Aralık 2024), 2.
- ³¹ Mücahit Arpacı, "Din Görevlilerinin, 'Din Görevlisi', 'Diyanet İşleri Başkanlığı' ve 'Müftü' Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi (Şanlıurfa Örneği)", *EKEV Akademi Dergisi* 59 (20 Mayıs 2014), 31-44.
- ³² Fatma Çapcıoğlu - İhsan Çapcıoğlu, "'Ankara İlahiyat'a İlişkin Metaforik Algılar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 63/2 (30 Kasım 2022), 821-866; Semra Çinemre, "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin İlahiyat Fakültesi Programına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (31 Aralık 2019), 265-286.

kurum içi dinamikleri, güç ilişkilerini ve duygusal atmosferi anlamak için değil, aynı zamanda Türkiye'deki din eğitiminin bu özel ve geleneksel alanına dair teorik çerçevemizi zenginleştirmek ve derinleştirmek açısından da büyük değer taşımaktadır.

Söz konusu amaçlardan hareketle, hafızların mezun oldukları kurumu ve hafızlık müessesini nasıl algıladıkları ortaya koyarak ve alana katkı sağlayarak literatürdeki doldurmaya yönelik bir adım olarak tasarlanmıştır. Çalışma, Türkiye'nin köklü din eğitimi kurumlarından biri olan Büyük Ağa medresesi (Kur'an Kursu) ve hafızlık müessesesi üzerine odaklanmaktadır. Temel amacı, bu kurumun mezunlarının ve mezun olamayanların ancak kurumda en az yıl kalan öğrencilerin algısal ve temsili kimliğini, metaforik bir analiz yöntemiyle ortaya çıkarmak ve anlamlandırmaktır. Araştırmanın merkezinde yer alan temel problem şudur: "Büyük Ağa Kur'an Kursu mezunlarının, kuruma ve 'hafızlık' kavramına ilişkin metaforik algıları nelerdir ve bu algılar, kurumun işlevsel, duygusal ve sembolik kimliği hakkında ne tür çıkarımlara olanak sağlamaktadır?" Bu bağlamda araştırmanın temel problem cümlesi: "Büyük Ağa medresesi'nde (Kur'an Kursu) hafızlık yapmış, hafızlığını bitirmiş veya bitirememiş bireylerin Büyük Ağa medresesi'ne ve hafızlık kurumuna yönelik metaforik algıları nasıldır?"

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma paradigmasına uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın amacı, bir olguyu (Büyük Ağa Medresesi ve hafızlık) tecrübe edenler tarafından nasıl anlamlandırıldığını derinlemesine anlamak olduğundan, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Olgu bilim, katılımcıların bir olguya yükledikleri anlamları ve bu anlamların ortak özelliklerini betimlemeye odaklanmaktadır.³³ Bu çalışmada da paydaşların kurum ve hafızlığa ilişkin algılarını belirlemek için metaforlardan yararlanılmış, içerik analizi ile de bu algıları anlaşılır kılacak tema ve ilgili kategorilere ulaşılmıştır.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Büyük Ağa Medresesi ile doğrudan ilişkisi bulunmuş kurumda öğrenci olmuş, hafızlık yapmış, mezun

³³ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yay., 2021), 66-68.

olmuş/olamamış bireyler arasından amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen toplam 152 katılımcı oluşturmaktadır. Amaçlı örnek seçimi bağlamında hafızlığını bitirmiş veya bitirmemiş olsun -hafızlığı bitirmemiş olanların metaforik algıları ne yönde ayrıştığını belirlemek için-, kursta en az bir yıl kalıp eğitim alan bireyler araştırmaya dahil edilmiştir. Burada en az bir yıl kalıp kurum kültürünü ve aidiyeti konularında belli bir farkındalığı olan bireylerin araştırmaya dahil olması amaçlanmıştır. 4 katılımcının cevabı metafor ve benzetme yönü eksik olması nedeniyle geçersiz sayılmış, mevcut durumda araştırmaya 148 katılım sağlamıştır. Katılımcıların yaş aralığı 12 (halen öğrenci) ile 61 arasında değişmekte olup, mezuniyet/kurumla tanışma yılları 1979 ile 2025 yılları arasına yayılmaktadır. Bu çeşitlilik, kurum algısının tarihsel sürekliliği ve değişimi hakkında zengin veri sağlamıştır. Katılımcıların 128'i (%86,5) hafızlığını tamamlamış, 20'si (%13,5) ise çeşitli nedenlerle tamamlayamamış kişilerden oluşmaktadır. Özellikle hafızlığını bitiremeyen ikinci grubun araştırmaya dahil olması, çalışmada eleştirel bakış açıslarını daha görünür kılmıştır. Tek boyutlu (tarafı) bir değerlendirmeden ziyade çeşitli düşünceleri yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Durum	Mezuniyet Yılı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hafızlığını Tamamlamış	1979 (1), 1981 (1), 1983 (2), 1984 (2), 1986 (2) 1988 (3), 1990 (4), 1992 (5), 1994 (6), 1995 (6), 1996 (7), 1997 (7), 1998 (6), 2001 (5), 2005 (6), 2006 (6), 2008 (7), 2009 (7), 2012 (8), 2013 (9), 2014 (10), 2020 (12), 2023 (14), 2024 (15) 2025 (1)	128	86.5%
Hafızlığını Tamamlamamış	"Tamamlamadım" (2), "Bitiremedim" (8), "Yarıda bırakmak zorunda kaldım"(6), "Hafız değilim"(3), "Hiç Başlayamadım" (1)	20	13.5%
TOPLAM	100%	100%	100%

Tablo-1: Katılımcı Demografisi: Mezuniyet Yılı ve Hafızlık Durumu

1.3. Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 20/10/2025 tarihli 46 sayılı etik izni çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan "Büyük Ağa Medresesi ve Hafızlık

Metafor Algı Formu” kullanılmıştır. Formda katılımcılardan mezuniyet tarihi ve hafızlığı tamamlama durumuyla ilgili 2 demografik sorunun ardından araştırmanın temelini oluşturan 2 cümleyi tamamlamaları istenmiştir: “Büyük Ağa Medresesi gibidir. Çünkü” ve “Hafızlık gibidir. Çünkü”. “Gibi” ifadesi metaforik ilişkiyi kurmak, “çünkü” ifadesi ise bu benzetmenin mantıksal gerekçesini ortaya koymak için kullanılmıştır.³⁴ Formlar, gönüllülük esasına dayalı olarak, yüz yüze veya çevrimiçi platformlar aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmış ve doldurulmaları sağlanmıştır. Toplanan 152 katılımcının metafor ve benzetme boyutu olan 148 cevabı geçerli kabul edilerek analize dâhil edilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Araştırma için elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz süreci şu aşamalardan oluşmuştur.



Şekil-1: Verilerin Analiz Süreci

³⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 203-207.

Kodlama ve Ayıklama: Tüm formlar incelenerek metafor niteliği taşıyan ifadeler belirlenmiş, geçersiz (metaforik olmayan veya gerekçesiz) yanıtlar elenmiştir. Geçerli metaforlar listelenmiştir.

Kod ve Kategori Geliştirme: Metaforlar ve gerekçeleri dikkatle incelenerek, ortak anlamları yansıtan “kodlar” (örneğin; aidiyet, korunma, üretkenlik) belirlenmiştir. Bu kodlar temel alınarak, anlamsal bütünlük gösteren metaforlar kavramsal kategoriler altında toplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenilirlik: Geliştirilen kategori sisteminin ve kodlamanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla, ham veriler ve oluşturulan kategori listesi din eğitimi alanında çalışan iki uzman araştırmacıya sunulmuştur. Benzer anlamdaki metaforlar bir araya getirilerek kodlar oluşturulmuş, bu kodlar anlamsal bağlamlarına göre kategoriler altında toplanmış ve nihayetinde bu kategoriler ana temalar etrafında yapılandırılarak bulgular sunulmuştur. Analizin güvenilirliğini sağlamak amacıyla, kodlama ve kategorileştirme süreci, alanında uzman iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiş ve uzlaşılan noktalar nihai analize dâhil edilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda kategorilerde nihai düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, kategorilerin iç homojenlik ve dış heterojenlik kriterlerine uygun olmasına dikkat edilmiştir. Analizin inanırılığını artırmak için bulgular bölümünde katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Verilerin Sunumu: Metaforlar ve kategoriler, frekans (f) ve yüzde (%) değerleri ile tablolar halinde sunulmuş, her bir kategori kapsamlı yorumlar ve katılımcı alıntıları ile desteklenerek açıklanmıştır.

2. Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi sonucunda, “Büyük Ağa Medresesine ve “Hafızlık” kavramına ilişkin iki temel başlık ve bu başlıklar altında toplam 12 kategorik yapı ortaya çıkmıştır.

2.1. Büyük Ağa Kur'an Kursu Algısı

Hafızlık eğitimi, genellikle öğrencinin kursta yatılı kalarak yaptırılmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler, ortalama 2-3 yılını hafızlık kurslarında geçirmektedir. Bu yönüyle kurslar öğrencilerin bir nevi evi haline dönüşmektedir. Dolayısıyla katılımcılar, kuruma dair özgün ve kalıcı deneyimlere sahiptir. Söz konusu deneyim ve yaşanmışlıkları çeşitli metaforlar ile dile getirmiştir. Aşağıda, her bir kategoriye ait metaforlar,

bu metaforların kaç kez tekrarlandığını gösteren frekans (f) değerleri ve 148 geçerli cevap üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

2.1.1. Kategori: Aile ve Yuva Sıcaklığı (f = 47, %31,8)

Öğrenciler, kurumun salt bir eğitim kurumundan ziyade duygusal bir bağ, güven ve sıcaklık mekânı olarak algıladıkları görülmektedir. Bu durumu gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Ev / Yuva	“Büyük Ağa Medresesi bir yuva gibidir. Çünkü orada kendimi güvende, korunmuş ve ait hissettim; tıpkı bir kuş yavrusunun sıcak yuvasında hissettiği gibi.” (K23, 2006) “Büyük Ağa Medresesi bir sığınak ev gibidir. Çünkü dış dünyanın karmaşasından ve yalnızlığından uzakta, huzur bulduğum, kendim olabildiğim tek yerdi.” (K142, 1998) “Büyük Ağa Medresesi ikinci evim gibidir. Çünkü orada ailemden farksız bir şefkat gördüm, paylaştığım anılar ve kurduğum bağlar, benim için gerçek bir aile yuvasının duygularını yaşattı.” (K71, 2013)	23
Aile / Aile Ocağı	“Büyük Ağa sağlam temelli bir aile yuvası gibidir. Çünkü kurduğu güven, bağlılık ve karşılıksız desteğiyle, dağılan parçaları bir arada tutan bir 'aile' ruhu oluşturmuştu.” (K104, 1994) “Medrese bir aile ocağı gibidir. Çünkü hocalarımız şefkatli birer anne-baba, arkadaşlarımız ise candan kardeşlerimizdi; bu ortamda sevgi ve saygıyla büyüdük.” (K5, 2001) “Kurs geniş bir aile sofrası gibidir. Çünkü orada sadece bilgi değil, sevgi, dayanışma ve ortak hayaller paylaşıldı; herkes birbirinin halinden anlardı.” (K89, 2020)	15
Ana / Ana Ocağı	“O, şefkatli bir ana gibidir. Çünkü en zor anlarımızda bize sabrı, en yalnız hissettiğimizde sıcaklığı ve hep doğru yolu göstermeyi öğretti.” (K62, 2009) “Büyük Ağa Medresesi bir ana ocağı gibidir. Çünkü tıpkı bir annenin evladını kucaklayıp beslemesi gibi, o da bizi ilimle, şefkatle ve maneviyatla besleyip büyüttü.” (K37, 2016) “Bana göre hiç sönmeyen bir ana ocağı gibidir. Çünkü yıllar geçse de dönen her mezun, orada aynı sıcaklığı, aynı kabulü ve aynı 'eve hoş geldin' duygusunu bulur.” (K118, 2024)	9
Toplam		47

Tablo-2: Aile ve Yuva Sıcaklığı Kod ve Metafor Örnekleri

Katılımcıların ürettikleri metaforlar ile Aile ve Yuva Sıcaklığı vb, kodlar çerçevesinde en güçlü ve en yaygın algıdır. Katılımcıların neredeyse üçte biri (%29) kurumu bir "ev" veya "aile" olarak nitelendirmiştir. Bu metaforlar, kurumun; aidiyet, şefkat, korunma ve samimiyet gibi bir aileden beklenen tüm özellikleri barındırdığını göstermektedir. Hocaların "baba/babacan" rolü, öğrenciler arasındaki "kardeşlik" bağı ve kuralların bir aile disiplini içinde sunulması bu algıyı pekiştirmektedir. Bu, kurumun hafızlık eğitiminin yanı sıra öğrencilerin kuruma, hocalara ve öğrenci arkadaşlarına yönelik güçlü duygusal ve sosyal bağ, iletişim ve etkileşim olduğunu da göstermektedir.

2.1.2. Kategori: Bilgi Üretim ve Kaynak Merkezi (f = 32, %21,6)

Medrese ana-baba ocağı gibi bir yuva olarak görülmüş olsa da esasen bir eğitim merkezidir. Katılımcıların önemli bir kısmı (f = 32) Büyük Ağa medresesini sistematik ve verimli bir şekilde "hafız" yetiştiren, "bilgiyi" üreten ve "manevi değer" kazandıran bir kaynak olarak algılamaktadır. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler aşağıda verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
<i>Fabrika</i>	"Büyük Ağa Medresesi bir hafızlık fabrikası gibidir. Çünkü disiplinli bir düzen içinde, sistematik olarak hafızlar yetiştirir; tıpkı bir fabrikanın hammaddeyi işleyip değerli bir ürüne dönüştürmesi gibi." (K12, 1997) "Fabrika gibidir. Çünkü burada zaman, emek ve sabırla işlenen her öğrenci, topluma faydalı bir 'hafız' olarak üretilir." (K91, 2012) "Büyük Ağa, hafız fabrikası gibidir. Çünkü her yıl onlarca genç buraya gelir, yoğun bir süreçten geçer ve Kur'an-ı kalbine nakşeden bir hafız olarak mezun olur." (K45, 2005)	12
<i>Bahçe / Ağaç</i>	"Meyve veren bir ağaç gibidir. Çünkü burada harcanan her emek, ileride hem bireye hem de topluma faydaya dönüşür." (K123, 2023) "Medrese, bir meyve bahçesi gibidir. Çünkü her öğrenci bir fidan gibi özenle yetiştirilir, ilim ve irfanla beslenir ve zamanla topluma meyve veren bir ağaç haline gelir." (K28, 1995)	9

Pınar / Kaynak	“O, bereketli bir ağaç gibidir. Çünkü kökleri tarihe uzanan bu kurum, her dönem yeni filizler verir ve manevi meyveleriyle etrafını beslemeye devam eder.” (K76, 1988) “Bahar bahçesi gibidir. Çünkü burada her insan yeniden can bulur, çiçek açar.” (K67, 2014)	
	“Büyük Ağa Medresesi membar bir pınar gibidir. Çünkü buradan akan ilim, irfan ve maneviyat hem öğrencileri hem de çevresini tazeleyip diriltir.” (K34, 2000) “Tükenmez bir su kaynağı gibidir. Çünkü yüzyıllardır aynı coşkuyla ilim akıtır.” (K102, 1986)	6
	“Kurs, bal yapan bir arıya benzer. Çünkü öğrencilerini çeşitli çiçeklerden besler, onları yoğun bir emekle işler.” (K140, 2001) “Arı gibidir. Çünkü her yıl yeni nesiller yetiştirerek hafızlığın çoğalmasını sağlar.” (K55, 1999)	3
Bereket	“Büyük Ağa Medresesi bir berekettir. Çünkü burada geçirilen her an, alınan her nefes, kişiye hem dünyada hem de ahirette bize geri döner.” (K29, 2010) “İlahi bir bereket gibidir. Çünkü sınırlı imkanlarla sınırsız hayırlara vesile olur.” (K78, 2020)	3
Toplam		32

Tablo-3: Üretim ve Kaynak Merkezi Kod ve Metafor Örnekleri

Büyük Ağa medresesinin öğrencileri tarafında bir “fabrikaya” benzetilmesi kurumun disiplinli, planlı ve seri üretim yapan yapısını vurgular. Buna karşılık “bahçe”, “pınar” ve “arı” metaforları ise üretimi daha çok organik, bereketli ve doğal bir öğrenme süreç olarak tasvir edilmiştir. Her iki grupta ifade edilen algılar da kurumun en önemli öğesinin başında gelen öğrencilerin kurumun verimliliğine ve sürekliliğine olan güçlü bir inanca sahip olduğunu göstermektedir.

2.1.3. Kategori: Gelişim ve Olgunlaşma Mekânı (f = 22, %14,9)

Türkiye’de hafızlık eğitimi, genel olarak 11-15 yaş aralığında yaptırılmaktadır. Bu yaş aralıkları ise bireyin kişiliğinin, kimliğinin şekillendirildiği dönemdir. Bu dönemde Büyük Ağa Medresesinde bulunup hafızlık yapan katılımcılar tarafından kişisel gelişim ve karakter inşası için bir mekân, kurs veya kurum olarak görülmekte olduğu

değerlendirilmektedir. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
<i>Hayat Mektebi / Fakültesi</i>	"Büyük Ağa bir hayat fakültesi gibidir. Çünkü orada sadece dini ilimler değil, sabretmeyi, dayanışmayı, sorumluluk almayı ve insan olmanın inceliklerini öğrendik." (K4, 2005) "Kurs gerçek bir hayat mektebidir. Çünkü kitaplardan öğrenilemeyecek zorluklarla yüzleşmeyi, bu zorlukların içinden çıkmayı ve hayata dair derin dersler almayı sağladı." (K1, 2017) "Büyük Ağa Medresesi pratik hayatın laboratuvarı gibidir. Çünkü teorik bilginin ötesinde, insan ilişkilerini, liderliği, mücadeleyi ve kendini bilmeyi deneyimleyerek öğretir. (K7, 2013)	7
<i>Kışla</i>	"Kışla gibidir – çünkü orası insanı olgunlaştırır." (K10, 1993) "O, bir kışla gibidir. Çünkü disiplini, düzeni, erken kalkmayı ve kurallara uymayı öğreterek, hayata karşı daha güçlü ve metanetli durmamızı sağladı." (K13, 2008) "Bana göre Büyük Ağa, bir nevi manevi kışladır. Çünkü bizleri zorlu bir eğitim sürecinden geçirerek, nefsimizle ve zorluklarla savaşmayı öğreten bir 'askeri' disiplinle yetiştirdi." (K21, 2019) "Medresesi dayanıklılık kışlası gibidir. Çünkü fiziksel ve zihinsel yorgunluğa rağmen görevini (hafızlığı) tamamlama azmini aşılayarak, bizi hayatın zorluklarına hazırladı. (K16, 2021)	6
<i>Okul / Eğitim Yuvası</i>	"Büyük Ağa Medresesi temel bir eğitim yuvası gibidir. Çünkü orada sadece Kur'an harflerini ve sureleri değil, doğruyu-yanlış, adabı ve ilkeleri de öğrenerek hayata hazırlandık." (K19, 2000) "Benim için bir okuldan çok daha fazlasıdır. Çünkü bilginin yanı sıra sabrın, saygının ve birlikte yaşamanın derslerinin verildiği kapsamlı bir eğitim ocağıdır." (K127, 2011) "Kurs sıradan bir okul değil, bir karakter eğitim yuvasıdır. Çünkü akademik bilginin ötesinde, dürüstlük, sorumluluk ve aidiyet gibi değerleri de öğreten bir kurumdur" (K24, 1996)	5
<i>Değirmen³⁵</i>	"Büyük ağa değirmendir, çünkü bizi pişirdi." (K30, 1989)	4
<i>Toplam</i>		22

³⁵ Araştırmada *değirmen* metaforu hem olumlu hem de olumsuz anlamında kullanılmıştır.

Tablo-4: Gelişim ve Olgunlaşma Mekânı Kod ve Metafor Örnekleri

Araştırmada öne çıkan hafızlık sürecine dair "kışla" ve "değirmen" gibi sözlü kodlar ve zorlu süreçleri çağrıştıran metaforlar, hafızlık eğitiminin yorucu bir süreç olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ancak bu zorluğun nihai hedefi "olgunlaştırmak" ve "nitelikli insan yetiştirmek"tir. "Hayat mektebi" ise kurumun sadece dini ilimlerde değil, bunun yanında öğrenciyi hayata hazırlayan bir işleve sahip olduğu algısını yansıtmaktadır.

2.1.4. Kategori: Aydınlanma ve Rehberlik Kaynağı (f = 21, %14,2)

Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an Kursularının en önemli amaçlarından birisi de öğrencilerini dinî konularında aydınlatmak ve onların ilerleyen hayatlarında dinî, ahlakî konularda rehberlik edecek beceriler kazandırmaktır. Bu noktada Büyük Ağa medresesi, fiziksel, zihinsel ve manevi anlamda bir aydınlanma merkezi olarak görülmesi de önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Işık Kaynağı (Güneş, Ay, Kandil)	"Bana göre medrese güneş gibidir. Çünkü hayatımın karanlık anlarında yolumu aydınlatan bir kaynak oldu." (K8, 2003) "Ay gibidir, çünkü karanlık gecelerde önünü aydınlatır, sana yol gösterir ve yalnız bırakmaz." (K96, 1999) "O, sönmeyen bir kandil gibidir. Çünkü asırlardır etrafına ilim ve maneviyat ışığı saçıyor." (K41, 2015)	13
	"Büyük Ağa Medresesi bir ilaç gibidir. Çünkü yorgunluk ve hastalığa karşı en etkili şifayı burada buldum." (K135, 2018) "Manevi bir şifahane gibidir. Çünkü yaralı kalpler bence burada tedavi olur." (K60, 2021) "Ruhun ilacıdır. Çünkü Kur'an'la hemhal olmak, insanın iç dünyasındaki acıyı onarıyor." (K17, 2007)	8
İlaç / Şifa Toplam		21

Tablo-5: Aydınlanma ve Rehberlik Kaynağı Kod ve Metafor Örnekleri

Büyük Ağa medresesinin bir aydınlanma ve rehberlik kaynağı olduğu bağlamda öne çıkan metaforlar, kurumun fonksiyonunun salt bilgi aktarımının ötesine geçtiğini göstermektedir. Kurum, "hastalıkları

iyileştiren" bir şifa kaynağı ve "karanlığı aydınlatan" bir rehber olarak tasvir edilmesi bunun bir göstergesidir. Söz konusu metaforlar düşünüldüğünde, medresede eğitim alan katılımcıların hayatında yarattığı dönüştürücü ve iyileştirici bir etki oluşturduğu görülmektedir.

2.1.5. Kategori: Köklü ve Kalıcı Kurum (f = 15,%10,1)

Büyük Ağa Medresesi ya da diğer adıyla Kapı Ağa Medresesi, Osmanlı devletinin sekizinci padişahı Sultan II. Bayezid'in Kapı Ağası (Haznedar) Hüseyin Ağa tarafından 1488 yılında yaptırılmıştır. Medrese o günden bugüne bazı kesintilere rağmen ayakta kalmış, günümüzde eğitim ve öğretime devam ederek hafız yetiştirmektedir. Bu köklü tarih, katılımcıların algılarına da yansımış, kurumun tarihsel derinliği, sağlamlığı ve kalıcılığı ön plana çıkarılmıştır. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Çınar	"Medrese sanki bir çınar gibidir. Çünkü kökleri derinlere uzanır, dalları geniştir ve gölgesi altında nice nesiller yetişir..." (K121, 1992) "Köklü bir çınar gibidir. Çünkü çok zamandır ayaktaadır..." (K3, 1992)	6
Zeytin Ağacı	"Yılın 365 gününde hep yeşil kalan zeytin ağacı gibidir. Çünkü her mevsim, canlılığını korur, etrafına hayat verir." (K49, 2004)	4
Medrese	"Osmanlı döneminden esintileri hâlâ canlı... Medrese gibidir. Çünkü sadece bir bina değil, bir geleneğin, bir medeniyet duruşunun ta kendisidir." (K22, 1986)	3
Kur'an Sancağı	"Kur'an sancağı gibidir. Çünkü burada İslam'ın bayrağı dalgalanır, hakikat nesilden nesile bu sancakla taşınır." (K64, 2010)	2
Toplam		15

Tablo-6: Köklü ve Kalıcı Kurum Kod ve Metafor Örnekleri

Kurumsallaşmanın önemli göstergelerden birisi de köklü bir geçmiş ve geleneğe sahip olmasıdır. Büyük Ağa medresesi, köklü bir kurum algısını oluşturmuş gözükmetedir. Araştırmaya katılan katılımcılar, zihinlerinde kurumu geçici bir oluşum olarak değil, köklü bir çınar veya her daim yeşil kalan bir zeytin ağacı gibi kalıcı ve güvenilir bir müessese olarak konumlandıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında "medrese" ve

"sancak" metaforları ise kurumu bir geleneğin ve belli değerlerin taşıyıcısı olarak değerlendirildiğini düşünülmektedir. Özellikle, Osmanlı devletiyle özdeşleşen çınar ağacına benzetilmesi kurumun hem bir Osmanlı bakiyesi olduğu hem de onun gibi uzun ömürlü olduğuna da işaret edilmektedir.

2.1.6. Kategori: Eleştirel ve Olumsuz Algı (f = 8, %5,4)

Medreseye yönelik birçok olumlu algıyı işaret eden metaforlara rağmen kuruma yönelik olumsuz deneyimlerin ve eleştirilerin az da olsa cevaplara yansıdığı görülmüştür. 8 katılımcı bu çerçevede cevaplar vermiştir. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Kötü Kamp	“Büyük Ağa Medresesi bazen kötü bir kamp gibidir. Çünkü fiziki şartlar zorlayıcı, kurallar katı ve özgürlük alanı oldukça sınırlıydı.” (K84, 2009)	2
Eksik Ağaç	“Olmanmış meyve gibidir. Çünkü temel hafızlık eğitimi verilirken, Arapça, hitabet gibi destekleyici dersler yetersiz kaldı.” (K131, 2017)	2
Değirmen (Olumsuz)	“Hayatının başlangıcındaki masum zekâları öğüten bir değirmen gibidir. Çünkü yoğun ezber baskısı, çocukların yaratıcılığını ve farklı yeteneklerini köreltebiliyor.” (K19, 2011) “Bana göre burası bir değirmen gibidir. Çünkü öğütür.” (K33, 2002)	2
Ayna (Nötr/Olumsuz)	“Bana göre bir ayna gibidir. Kimine kendini güzel kimine de çirkin gösterir. Kurumdan alacağın şey, senin ona yaklaşımına ve beklentine göre değişir.” (K72, 2022)	2
Toplam		8

Tablo-7: Eleştirel ve Olumsuz Algıya Dair Kod ve Metafor Örnekleri

Medreseye yönelik eleştiriler önemli gelişim noktalarına işaret ettiği düşünülmektedir: "Kötü Kamp" ve "Öğüten Değirmen" fiziki şartlar, disiplin yöntemleri ve kurs öğreticilerinin pedagojik yaklaşımlarına yönelik eleştiriler içermektedir. "Eksik Ağaç", gibi bir metaforla hafızlık eğitiminin *Arapça, musiki, hitabet gibi destekleyici derslerin* eksikliği veya yetersiz olduğu ve mezunları hayata tam hazırlamadığı eleştirisidir. "Ayna" metaforu ise, kurum deneyiminin kişiden kişiye değiştiğini,

herkesin buradan kendi özelliklerine göre farklı bir deneyimle ayrıldığını gösteren nötr/olumsuz bir çerçevedir. Olumsuz eleştirilerin çoğunluğu hafızlığını tamamlayamayan katılımcılardan geldiği de dikkate değerdir.

2.2. Hafızlık Algısı

Araştırmanın ikinci boyutunu katılımcıların “hafızlık” algısı oluşturmaktadır. Bu başlıkta Büyük Ağa Kur’an kursunda hafızlık yapan öğrencilerin hangi metaforlar ile “hafızlığı” algıladıkları ele alınacaktır. Bu bağlamda hafızlık eyleminin ve hafız olma / hafızlık statüsünün bireysel ve toplumsal boyutlarına ilişkin algıları verilmiştir.

2.2.1. Kategori: Kıymetli ve Nadir Bir Nimet (Toplam f = 39, %26,4)

Hafızlık, Allah'ın bazı kişilere özel olarak bahsettiği, dünyevî ve uhrevî değeri çok yüksek, nadir ve eşsiz bir emanet olarak görülmüş, katılımcılardan bazıları bu çerçevede metaforlar üretmiştir. İlahi lütuf, eşsizlik, ayrıcalık ve yüksek değer bu kategoride öne çıkan metaforlardan bazılarıdır. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
<i>Nimet</i>	• ““Hafızlık büyük bir nimettir. Çünkü Allah'ın seçtiği kullarına bahsettiği bir şeydir.” (K138, 2013)	12
<i>Altın</i>	• “Hafızlık altın gibidir. Çünkü değeri her koşulda anlaşılır, hem maddi hem manevi bir zenginlik kazandırır.” (K54, 2016)	10
<i>Ayrıcalık</i>	• “Bence hafızlık bir ayrıcalıktır, nasip işidir, herkese nasip olmaz. İnsana toplum içinde saygınlık verir.” (K26, 2008)	8
<i>Bulunmaz Hint Kumaşı</i>	• “Bulunmaz Hint kumaşı gibidir. Çünkü herkesin harcı değildir, özel bir emek, sabır ve istidat gerektirir.” (K90, 2002)	5
<i>Lütuf</i>	• “Hafızlık, Allah'ın bir lütfudur. Çünkü insan kendi gücüyle değil, ilahi yardımla bunu yapar.” (K127, 1998)	3
<i>İkram</i>	• “İlahi bir ikramdır. Çünkü Kur'an'ı kalbinde taşıma şerefi, ancak Yüce Allah'ın bir ikramı olarak mümkün olur.” (K11, 1995)	1
TOPLAM		39

Tablo-8: Kıymetli ve Nadir Bir Nimet Kod ve Metafor Örnekler

Hafızlığın bir "nimet" olduğu metaforu, katılımcılar tarafından en yaygın olarak ifade edilen metafordur. Benzer şekilde hafızlık eğitimi,

ilahi bir lütuf ve şükür gerektiren bir nimet olarak görülmektedir. Hafızlığın ve hafızlık müessesesi, katılımcılar tarafından büyük ölçüde ilahi kaynaklı, eşsiz ve yüksek statülü bir değer olarak algılanmaktadır. Katılımcıların yaklaşık dörtte biri bu algıyı paylaşmış görünmektedir. "Altın" ve "Ayrıcalık" metaforları ise hafızlığın bir taraftan en değerli maden olan altından bile kıymetli olabileceğine işaret ederken diğer taraftan maddi değerlerle kıyaslanamayacak kadar kıymetli ve toplum içinde seçkin bir konum sağlayan bir imtiyaz olarak değerlendirildiğini göstermektedir. "Bulunmaz Hint Kumaşı" metaforu (bağlamına göre olumsuz bir anlam da ifade edebilir) ise bu değerlin nadirliğini ve herkese nasip olmayan bir özellik taşıdığının altını çizmektedir. Tüm bu metaforlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde katılımcıların algısı, hafızlığın sadece bir eğitim süreci değil, aynı zamanda bireyin dini ve sosyal kimliğini şekillendiren, ona özgüven ve ayrıcalıklı bir aidiyet duygusu kazandıran manevi bir zenginlik olarak kabul edildiğine işaret etmektedir.

2.2.2. Kategori: Sürekli Emek ve Tekrar Gerektiren Süreç (Toplam f = 31, %20,9)

Hafızlık eğitimi yoğun, zor ve çaba gerektiren bir süreçtir. Ancak ezberleme sürecinde sarf edilen çaba onu korumak için de gereklidir.³⁶ Bu deneyimi yaşayan pek çok katılımcı farklı pek çok metaforla bu duruma dikkat çekmiştir. Bu çerçevede katılımcılar, hafızlık için tamamını ezberledikten sonra bitmeyen, sürekli ilgi ve tekrar gerektiren bir süreç ve sorumluluk şeklinde metaforlar kullanmışlardır. Sorumluluk, ilgi, tekrar, sabır ve süreklilik öne çıkan özelliklerdir. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
<i>Evlat</i>	"Evlat gibidir. Her gün görmezsen, ilgilenmezsen gönülden düşer; tıpkı bir evladın sürekli sevgi ve ilgi beklediği gibi." (K33, 2007) "Benim evladıma benziyor. İlgi istiyor" (K111, 2007)	9

³⁶ Mine Taşkın - Cemil Osmanoglu, "Hafızlığı Muhafaza Yöntemleri: Hafızlığı Muhafaza Edenler Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (15 Mart 2024), 370-398.

	• “Bir annenin babanın evladı sanki. Çünkü hep ilgilenmek gerek.” (K88, 2007)	
Çiçek	• “Çiçek gibidir. Çiçeği sık sık sulamak gerektiği gibi hafızlığı da sürekli tekrar ederek diri tutmak gerekir.” (K79, 2015)	8
Seyahat/Yolculuk	• “Hafızlık bir yolculuktur, çünkü sabırla ve istikrarla devam ettikçe istikrara ulaşırsın. Varış noktası değil, sürecin kendisi öğreticidir.” (K47, 2012)	7
Kuş	• “Hafız olmak bir avuç içindeki kuş gibidir, muhafaza etmezsen uçar gider. Sürekli bakman lazım.” (K98, 1999)	5
Ağaç	• “Büyüyüp gelişmesi için sürekli emek isteyen bir ağaç gibidir. Kök salması, meyve vermesi zaman ve sabır gerektirir.” (K120, 2020)	2
TOPLAM		31

Tablo-9: Sürekli Emek ve Tekrar Gerektiren Bir Süreç Olarak Hafızlık Kod ve Metafor Örnekler

Sürekli Emek ve Tekrar Gerektiren Bir Süreç Olarak Hafızlık kategorinde yer alan kodlar ve metaforlar, katılımcıların hafızlığı bitmeyen bir sorumluluk ve sürekli ilgilenilmesi, kaybedilmemesi gereken bir değer olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Tüm katılımcıların yaklaşık beşte biri (%20.9) bu görüşü paylaşmaktadır. "Evlat" metaforu da en yaygın ifade edilen metafor olmuştur. İnsanoğlunun en değerli varlığı evladı düşünüldüğünde bu algı, hafızlığın tıpkı bir evlat gibi sürekli ilgi, sevgi ve zaman isteyen, ihmal edilemeyecek bir emanet olduğu algısını yansıtmaktadır. Bir diğer yaygın metaforlar, "çiçek" ve "kuş" olmuştur. Bu metaforlara göre hafızlık gibi önemli bir değer, ancak düzenli bakım ve özenle korunabilir. "Seyahat/Yolculuk" metaforu ise sürecin sabır, azim ve süreklilik gerektiren uzun soluklu bir yol olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda hafızlık, Mushaf'ın tamamının ezberlenmesiyle tamamlanan bir süreçten ziyade kişinin ömür boyu taşıdığı ve canlı tutmak için sürekli emek vermesi gereken aktif ve dinamik, hayat boyu süren bir sorumluluk olarak

görülmektedir.

2.2.3. Kategori: Koruyucu ve Yol Gösterici Zırh (Toplam f = 22, %14,9)

Kur'an-ı ezberlemek, onun mesajını anlamak ve o kutsal mesajın öngördüğü bilinçle hareket etmek kişiyi bazı kötülüklerden korumaktadır. Bu durum araştırmamızın bulgularında da ortaya çıkmıştır. 22 katılımcıya göre hafızlık, bireyi manevî tehlikelerden, kötülüklerden ve sapmalardan koruyan; hayat yolunda rehberlik eden aktif bir güçtür. Bu çerçevede korunma, rehberlik, kalkan, ışık ve pusula gibi özellikler ön plana çıkmış bu doğrultuda metaforlar üretilmiştir. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Kalkan	“Hafızlık manevi bir kalkan gibidir. İnsanı kötülüklerden, haram düşüncelerden korur.” (K6, 2005) “Hepimize bir koruyucu kalkandır. Günahlardan korunuyoruz.” (K36, 2015)	8
	“Zırhtır. İnsanı koruyan sağlam bir giysidir.” (K31, 2011)	7
Işık	“Hafızlık güneş gibi ışıktır. Hem bu dünyada hem ahirette bize aydınlık verir.” (K144, 2019)	5
Rehber	“Bana göre hafızlık hayat yolculuğunda en güvenilir rehberdir. Kararsız kaldığın her an, içindeki ayetler sana yol gösterir.” (K85, 1996)	2
TOPLAM		22

Tablo-10: Koruyucu ve Yol Gösterici Zırh Olarak Hafızlık Kod ve Metafor Örnekler

Hafızlık, katılımcılar tarafından güçlü bir koruyucu kalkan ve yol gösterici olarak algılanmaktadır. Ayrıca o rehber işlevi görmektedir. Katılımcıların %14,9'u bu görüşü benimsemiştir. Bu bağlamda en belirgin metafor "kalkan" olmuş, hafızlık bireyi manevi anlamda dış tehditlerden ve kötülüklerden koruyan aktif bir savunma mekanizması olarak görülmüştür. Yine benzer anlama gelen "zırh" metaforu sıklıkla ifade edilmiş, bu korumanın daha kalıcı ve kişiyi kuşatan bir nitelik olduğuna işaret etmektedir. "Işık" metaforunu ise hafızlığın hem dünyevi hem de uhrevi yaşamda bireye doğru yolu gösteren aydınlatıcı ve

istikamet verici rolüyle ilişkilendirmek mümkündür. Sonuç olarak, bu kategori altında hafızlık, edilgen bir bilgi birikimi olmaktan ziyade, bireyin hayatını şekillendiren, onu sapmalardan koruyan ve doğru istikamete yönlendiren dinamik ve etkin bir manevi rehber olarak algılanmaktadır.

2.2.4. Kategori: Kimlik ve Varoluş (Toplam f = 21, %14.2)

Hafızlar, İslam toplumu içerisinde hep ayrı bir yerde tutulmuş, kendilerine saygı gösterilmiştir.³⁷ Hafızlığın bireye kazandırdığı bilgi, beceri ve yüklediği sorumluluklar onların kimliği haline dönüşmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılanlar da hafızlığın bireyin benlik algısı, toplumsal kimliği ve varoluş amacıyla bütünleştiği; aidiyet, gurur ve derin bir sevdâ kaynağı olarak görmektedir. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Kimlik	“Hafızlık kimlik gibidir. Artık beni tanımlayan en temel özelliklerden biri ‘hafız’ olmaktır.” (K93, 1997)	7
Varoluş Gayesi	“Benim için bir varoluş gayesidir. Varlığımın önemli bir cüzüdüdür, hayatıma anlam katan en değerli amaçtır.” (K68, 2016)	6
Gurur	“Bir gurur kaynağıdır. Hem Allah katında hem de insanlar yanında güzel bir yere sahip olmamı sağlar.” (K14, 2003)	4
Sevdâ/Aşk	“Bir sevdadır hafızlık. Onu ezberleyen vazgeçilmez bir şekilde bağlanır, onsuz bir hayat düşünemez.” (K147, 2021)	3
Nişane	“Bir nişanedir. Çünkü onu gururla taşıyorum.” (K110, 2010)	1
TOPLAM	•	21

Tablo-11: Kimlik ve Varoluş Olarak Hafızlık Kod ve Metafor Örnekler

Hafızlığın bireyin en temel kimlik bileşeni ve varoluşsal anlam kaynağı haline geldiği yönündeki güçlü algıyı birçok katılımcı dile getirmektedir. Kurs hafızlarına göre hafızlık, kişisel benliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Hafızlığı bir "Kimlik" metaforuyla ifade edenler, bireyin kendisini tanımlarken en öncelikli referanslarından birinin hafız olmak

³⁷ Cebeci, “Kur’an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi”, 11-12; Şahin, “Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı”, 202-205.

olduğunu görülmüştür. Varoluş Gayesi metaforuyla katılımcılar daha derin bir anlama işaret ederek, hafızlığın sadece bir ezberle elde edilen bir unvandan ziyade, hayata anlam ve yön veren bir amaç olduğu inancını ortaya koymaktadır. Gurur ve Nişane metaforları, bu kimliğin toplumsal tanınırlık ve onurla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Hafızlığın bir "Sevda/Aşk" olması metaforu da sürece duygusal bir bağlılığı ifade etmektedir. Sonuç olarak, katılımcılar, hafızlığı, bireyin kimliğini şekillendiren, hatta bireye bir kimlik veren, ona aidiyet ve gurur kazandıran, hayatını anlamlandıran temel bir varoluşsal öz olarak algılamaktadır.

2.2.5. Kategori: Zihinsel ve Manevi Terbiye (Toplam f = 16, %10.8)

Hafızlık eğitimi, genel olarak aile ve ev ortamından uzakta, yatılı kurslarda yapılmaktadır. Öğrenciler, bu kurslarda hem hafızlık yapmakta hem dini ibadetlerini yerine getirmektedir. Dolayısıyla hafız adayları bütünsel bir manevi süreçte ezberlerini yapmaktadır. Bu durum katılımcıların algılarına da yansıdığı görülmektedir. Hafızlığın salt ezberden öte, zihni disipline eden, kişiyi olgunlaştıran, iç huzur veren ve bir serüven olarak deneyimlenen bir süreç olduğuna dair metaforlar üretilmiştir. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
<i>Olgunluk</i>	• "Hafızlık olgunluktur çünkü beni olgun yaptı. Sabretmeyi ve sorumluluk almayı öğretti." (K25, 2009)	6
<i>Huzur</i>	• "Bence olağanüstü bir huzurdur. Kur'an'la hemhal olmak, bana bir sükunet ve denge getirir." (K122, 2012)	5
<i>Zihin Terbiyesi</i>	• "Hafızlık zihin terbiyesi gibidir. Hafızayı güçlendirir veya zihni dağınıklıktan arındırır." (K99, 1998)	3
<i>Serüven</i>	• "Yorucu bir serüvendir. Çünkü kişiyi kendine ve Rabbine yaklaştıran bir keşif yolculuğudur." (K53, 2014)	2
TOPLAM		16

Tablo-12: Zihinsel ve Manevi Terbiye Olarak Hafızlık Kod ve Metafor Örnekler

Katılımcıların hafızlık sürecini, salt bir ezber faaliyeti olarak değil,

kapsamlı bir içsel dönüşüm ve terbiye yolu olarak deneyimlendiği araştırma bulgularına yansımıştır. Katılımcılar, bu sürecin zihinsel ve manevi boyutuna vurgu yapmış, bu çerçevede bazı metaforlar üretmiştir. "Olgunluk" metaforu bu algının merkezinde yer alarak, hafızlığın bireyi sabır, sorumluluk ve derin anlayışla olgunlaştıran bir süreç olduğu inancını yansıtmaktadır. Öne çıkan bir diğer metafor ise Huzur'dur. "Huzur" metaforu bu yolculuğun nihai olarak bireye içsel bir dinginlik ve tatmin sağladığına işaret etmektedir. "Zihin Terbiyesi" metaforu, sürecin disiplin, odaklanma ve hafıza gibi bilişsel yetenekleri geliştiren bir eğitim olduğunu ortaya koymaktadır. Son olarak "Serüven" metaforu da onun bilinmeyenle dolu bir keşif deneyimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, hafızlık sadece metni korumak değil, aynı zamanda bireyin karakterini, zihnini ve ruhunu inşa eden kapsamlı bir terbiye okulu olarak görülmektedir.

2.2.6. Kategori: Olumsuz Algılar (Toplam f = 8, %5,4)

Yoğun ve sabır gerektiren hafızlık süreci, nihai olarak bazı olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir. Bu durum katılımcıların algılarına olumsuz olarak yansımıştır. Hafızlık sürecine yönelik olumsuz deneyimlerini ve eleştirilerini -az da olsa- yansıtan bazı katılımcılar bulunmaktadır. Hafızlık eğitimi doğrudan ve dolaylı etkileyen fiziki şartlar, pedagojik yaklaşım ve müfredat eksiklikleri gibi gelişim noktalarına işaret eden bazı metaforlar kullanılmıştır. Bu algıyı gösteren kodlar, kodları oluşturan metaforik algıya örnek ifadeler verilmiştir.

Kod	Metafor Örnekleri	f
Ağır Yük	"Hafızlık bazen omuzlarda taşınan ağır bir yük gibidir. Çünkü sürekli tekrar ve unutmama kaygısı yaşıyorum." (K18, 2006)	1
Hapishane	"Görünmez bir hapishane gibidir. Çünkü genç yaşta alınan bu sorumluluk, sosyal hayatı ve kişisel özgürlüğü kısıtlayıcı bir etki yapabilir." (K2, 2018)	1
Bitmeyen Maraton	"Hafızlık bitmeyen bir maraton gibidir. Çünkü ezber tamamlansa bile ezberi korumak için sürekli bir koşman gerekir." (K148, 2008)	1

<i>Kayıp Çocukluk</i>	• “Hafızlık bazen kayıp bir çocukluk gibidir. Çünkü yaşatlarının oyun oynadığı yıllar, kurs duvarları arasında yoğun bir ezber sürecine dönüşebiliyor.” (K81, 2019)	1
<i>Diğer Olumsuz Kodlar</i>	• “Hafızlık kayıt cihazı gibidir. Çünkü anlam derinliğinden çok, lafzın tekrarlanmasına odaklanıldığında, manevi boyut ikinci plana atılabiliyor.” (K66, 2010) • “Kırılğandır. Uzun emeklerle inşa edilir, ancak küçük bir ihmalle yıkılabilir.” (K105, 2011) • “Hafızlık aile zorlamasıdır. Çünkü aile baskıyla yapıldığında anlamsız bir çabadır.” (K39, 2015)	4
<i>TOPLAM</i>		8

Tablo-13: Olumsuz Algılara Dair Kod ve Metafor Örnekler

Katılımcıların küçük ancak anlamlı bir bölümü, hafızlık sürecine ve bu sürecin birey üzerindeki etkilerine yönelik eleştirel ve olumsuz deneyimlerini metaforlar aracılığıyla ortaya koymaktadır. Bu metaforlar, hafızlığın sadece bir nimet ve kimlik kaynağı olarak değil, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve pedagojik açılardan zorlayıcı ve yıpratıcı bir deneyim olarak da algılanabildiğini göstermektedir. “Ağır Yük” ve “Bitmeyen Maraton” metaforları, hafızlığın ömür boyu süren bir sorumluluk ve sürekli tekrar gerektiren bir süreç olmasının, bireyde kaygı ve tükenmişlik hissi yaratabildiğine işaret etmektedir. “Hapishane” ve “Kayıp Çocukluk” metaforları ise, bu yoğun sürecin özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanmasının, sosyal gelişimi ve kişisel özgürlüğü kısıtlayıcı bir etki yaratabildiği eleştirisini taşımaktadır. “Diğer Olumsuz Kodlar” altında yer alan “kayıt cihazı”, “kırılğan” ve “aile zorlaması” benzetmeleri ise, sürecin mekanik bir ezber faaliyetine dönüşmesi, manevi derinlikten uzaklaşması ve bireyin içsel motivasyon yerine dış baskıyla bu yola girdiği durumlarda anlamını yitirebildiği yönündeki kaygıları yansıtmaktadır. Bu eleştiriler, hafızlık eğitiminin olumlu ve dönüştürücü boyutlarının yanı sıra, psikolojik destek mekanizmalarının yetersizliği, sosyal yaşam dengesinin kurulamaması, ezber odaklılığın anlam boyutunu gölgelemesi ve aile baskısı gibi dışsal motivasyonların önemli sorun alanları olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Sonuç

Hafızlık, İslam kültüründe dinî ve ilmi bakımdan önemli bir

olgudur. İlk hafız Hz. Peygamberle başlayan hafızlık eğitimi geleneği kendisinden sonra devam etmiş, İslam medeniyetinin gelişmesine paralel olarak kurumsallaşmıştır. Anadolu coğrafyasında da Kur'an-ı Kerime hürmetin bir hafızlar hep değer görmüş, hafızlık geleneğinin devam etmesi için birçok yerde çeşitli isimlerde hafızlık eğitimi verilmiştir. Söz konusu kurumlardan birisi de Büyük Ağa (Kapı Ağa) medresesi hafızlık Kur'an kursudur. Bu çalışma, köklü bir din eğitimi kurumu olan Büyük Ağa Medresesi ile burada yapılan hafızlık müessesesinin temel paydaşları nezdinde nasıl bir bilişsel ve duygusal temsile sahip olduğunu metafor analizi aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamıştır.

Araştırma bulguları, kurum ve eylem olarak hafızlığın, katılımcıların zihninde çok katmanlı, zengin ve çoğunlukla son derece olumlu bir anlamlar ağıyla örüldüğünü göstermiştir. Elde edilen metaforik kategoriler, Büyük Ağa Medresesi'nin öğrencilere sadece ezber yaptırarak bilişsel beceriler kazandıran bir eğitim kurumu olmanın çok ötesinde, bireyin dinî, ahlakî, duygusal, sosyal, manevi ve kimlik gelişiminin merkezinde yer alan bütüncül özellikte kurum olma işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Özellikle üretilen metaforlar ön plana çıkan "Aile ve Yuva Sıcaklığı" kategorisinin diğerlerine göre daha baskın algı olması, kurumun başarısını belirleyen en kritik unsurun eğitim ve öğretimin yanında bireylerde inşa ettiği "duygusal sermaye" ve tüm paydaşların birbirlerine güvenli bağlanma ortamının varlığına işaret etmektedir.

Hafızlık algısına ilişkin bulgular ise, bu kadim geleneğin modern dönemdeki algısal sürekliliğini ve dönüşümünü yansıtmaktadır. Hafızlığın yaygın olarak "Kıymetli ve Nadir Bulunan Bir Nimet" ve "Sürekli Emek Gerektiren Süreç" olarak görülmesi, onun bir yandan ilahi kaynaklı olduğunu, statü ve ayrıcalık bahşeden bir sembolik değer taşıdığını; diğer yandan ömür boyu sürecek aktif bir sorumluluk boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Bu durum, hafızlığın toplumsal hayattaki prestijinin yanı sıra hafız bir kimsenin kendi bireysel hayatındaki üstlenmiş olduğu sorumluluğa dikkat çekmektedir. Hafızlığın "Koruyucu Bir Zırh" ve "Kimlik ve Varoluş Gayesi" şeklinde algılanması, hafızlığın bireyi iç ve dış tehlikelere karşı koruyan, hafız bir kimseye bireye varoluş amacı ve sosyal kimlik kazandıran güçlü bir

manevi ve psikolojik kaynak olarak değerlendirmek mümkündür.

Hafızlık eğitimi alan bireyler, hafızlık sürecinde birçok zorlukla ve olumsuzlukla karşılaşmaları mümkündür. Araştırmanın, anlamlı bir eleştirel sesi %5,4 oranında ortaya çıkarması, çalışmanın bütünlüğü ve geçerliliği açısından önemlidir. “Kötü Kamp”, “Öğüten Değirmen” ve “Eksik Ağaç” gibi olumsuz metaforlar, fiziki şartların eksikliği, pedagojik yöntemlerin uygun olmadığı ve müfredatın destekleyici dersler açısından yetersizliği olduğu gibi kurumun kendisini geliştirmesi gereken alanlarına işaret etmektedir. Bu eleştiriler, kurumun mevcut durumunda bir geleneğe sahip olma vurgusunu korurken, bireysel farklılıklara daha duyarlı, olması, bilimsel temelde pedagojik yaklaşımları benimsemesi ve mezun hafızları çağın gerektirdiği donanımlarla daha kapsamlı hazırlayacak şekilde zaman zaman güncellemelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma bir din eğitimi kurumlarının değerlendirilmesinde resmi müfredat ve akademik çıktıların ötesinde, kurumsal iklimin, inşa edilen sosyal ve duygusal bağların ve bireyde yarattığı algıları merkeze alınması gerektiğini göstermektedir. Büyük Ağa Medresesi hafızlık müessesesi örneğinde olduğu gibi, bu tür kurumların gücü, sürekliliği ve bir geleneğe sahip olması, bilgi aktarımının yanında güçlü bir aidiyet kazandırma, kimlik inşa edebilme ve manevi olarak onların korunması sağlama durumlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgular, benzer köklü din eğitimi kurumlarının öz-değerlendirme süreçlerine ışık tutmanın yanı sıra, hafızlık eğitimi politikaları geliştirilirken bu kurumların nitelikli birer kurum olma yolunda dikkate alması gerekenlere dair somut bir veri tabanı sağlamaktadır. Dahası söz konusu bulgular, hafızlık eğitimi politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesinde, çocuk ve ergen psikolojisi, bireysel farklılıklara duyarlılık, manevi derinlik kazandırma ve gönüllülük esası gibi konularda iyileştirme yapılması gerektiğine dair değerli geri bildirimler sağlamaktadır.

Kaynakça

- Adıgüzel, Abdullah vd. "Hafız İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Eğitimine İlişkin Öğretici ve Öğrenci Görüşleri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 17/68 (24 Ekim 2018), 1453-1475. <https://doi.org/10.17755/esosder.363850>
- Algur, Hüseyin. "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Kişilik Özellikleri Üzerindeki Etkisi". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (30 Kasım 2021), 623-647. <https://doi.org/10.33931/dergiabant.982581>
- Algur, Hüseyin. "Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler". *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2/2 (01 Aralık 2018), 243-288.
- Arpacı, Mücahit. "Din Görevlilerinin, 'Din Görevlisi', 'Diyanet İşleri Başkanlığı' ve 'Müftü' Kavramlarına Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi (Şanlıurfa Örneği)". *EKEV Akademi Dergisi* 59 (20 Mayıs 2014), 31-44.
- Aslanapa, Oktay. *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul: İnkılâp Yayın Evi, 2005.
- Aybey, Salih. "Hafızlık Eğitiminde Yeni Bir Tecrübe: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık -Önemi, Problemleri ve Beklentiler-". *Ekev Akademi Dergisi* 82 (22 Haziran 2020), 383-412.
- Aydın, Ensar - Sulak, Süleyman Erkam. "Sınıf Öğretmeni Adaylarının 'Değer' Kavramına Yönelik Metafor Algıları (Metaphor Perception of Prospective Primary School Teachers for 'Value' Concept)". *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/2 (30 Kasım 2015), 482. <https://doi.org/10.14686/buefad.v4i2.5000148420>
- Aydın, Muhammed Şevki. "Hafızlık Eğitimi Üzerine Araştırmalar". *Hafızlık Eğitim Üzerine Araştırmalar*. ed. Ömer Özbek - Cemil Osmanoğlu. 17-39. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019.
- Bakaç, Zeynep - Ulu, Mustafa. "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi". *Erciyes Akademi* 37/4 (31 Aralık 2023), 1703-1724. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1351183>
- Baltacı, Cahit. *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2005.
- Bozkurt, Nebi. "Dârülkurrâ". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 8/543. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.

- Bozkurt, Nebi. "Hafız". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 15/74-78. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.
- Burgaz, Gülay. "Kapı Ağası Medresesi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2001.
- Cebeci, Suat. "Kur'an Öğretim Geleneği Olarak Hafızlık Eğitimi". *Diyanet İlmî Dergi* 46/4 (2010), 7-22.
- Çakıroğlu, Selim. "İlimler Tasnifinde Kıraat İlminin Yeri: Miftâ'u's-sa'âde ve Tertîbü'l-'ulûm Özeline". *Diyanet İlmî Dergi* 61/1 (21 Mart 2025), 1-28. <https://doi.org/10.61304/did.1599615>.
- Çakmak, Fatih. "Din Öğretimi Alan Öğretmenlerinin Sınıf ve Sınıf Yönetimi Algılarının Metaforlar Üzerinden İncelenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 52 (31 Aralık 2021), 185-214. <https://doi.org/10.53444/deubefd.878171>.
- Çapcıoğlu, Fatma - Çapcıoğlu, İhsan. "'Ankara İlahiyat'a İlişkin Metaforik Algılar". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 63/2 (30 Kasım 2022), 821-866. <https://doi.org/10.33227/auifd.1138356>.
- Çinemre, Semra. "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin İlahiyat Fakültesi Programına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (31 Aralık 2019), 265-286. <https://doi.org/10.29288/ilted.591076>.
- Dartma, Bahattin. "Günümüzdeki Hâfızlık ile Asr-ı Saâdetteki Hâfızlığın Karşılaştırılması". *Journal of İstanbul University Faculty of Theology* 29 (26 Haziran 2014), 179-192.
- Demir, Kevser. "Hafızlık Eğitimi Almış Bireylerin Benlik Saygısı Üzerine Nitel Bir Çalışma". *İZÜ Eğitim Dergisi* 1/2 (31 Aralık 2019), 285-319.
- Demirel Çiftçi, Kübranur - Ay, Mustafa Fatih. "Hafızlık Kur'an Kurslarında Terk: Bir Durum Çalışması". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (31 Aralık 2024), 489-517. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1529445>.
- Ergin, Osman. "İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısıyla". *Türkiye Maarif Tarihi*. 1-2/849. İstanbul: Eser Matbası, 1977.
- Evliya Çelebi. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. 10 Cilt. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2025.
- Eyice, Semavi. "Kapu Ağası Hüseyin Ağa'nın Vakıfları". *Edebiyat ve Beşeri*

- Bilimler Dergisi* 9 (1978), 151-246.
- Gökdemir, Ahmet. "Osmanlı Kur'ân Eğitim Merkezleri: Dârülkurrâlar ve Sıbyan Mektepleri". *Edebali İslamiyat Dergisi* 1/2 (30 Kasım 2017), 43-60.
- Gün, Ayşegül vd. "Bir İlmi Geleneğin Merkezi: Büyük Ağa Kur'an Kursu -Hafızlık Eğitimi, Niteliği, Sorunları ve Beklentileri". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (30 Aralık 2018), 211-240. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyyat.504996>.
- Güneş, Adem. "Hafızlık Eğitiminin Öğrencilerin Sosyal ve Özgüven Gelişimlerine Etkisi -Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Yapan İHO Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma-". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*. <https://doi.org/10.29288/ilted.699576>.
- Gürel, Ramazan - Mete, Elif. "Öğrenci Görüşlerinden Hareketle Proje İmam Hatip Ortaokulları ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarındaki Hafızlık Eğitimi Süreçlerinin Karşılaştırılması (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)". *Van İlahiyat Dergisi* 10/17 (31 Aralık 2022), 19-47. <https://doi.org/10.54893/vanid.1185151>.
- Kazıcı, Ziya. *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*. İstanbul: Kayhan Yayıncılık, 2014.
- Koca, Fatih. "Amasya Mûsikî Cemiyeti ve Büyük Ağa Medresesi'nin Amasya Dinî Mûsikîsine Katkısı". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (20 Temmuz 2016), 127-127. <https://doi.org/10.18498/amauiid.251531>.
- Koç, Ahmet. "Öğreticilere Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hâfızlık Projesi: Bir Meta-Sentez Çalışması". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/2 (15 Aralık 2024), 335-369. <https://doi.org/10.52637/kiid.1507874>
- Kurt, Yaşar. "Kur'ân'ın Korunmasında Hâfızlık Müessesesi". *Journal of Divinity, Faculty of Hitit University* 11/22 (01 Ocak 2012), 229-229. <https://doi.org/10.14395/jdiv39>.
- Küçük, Okan. *Çağdaş Metafor Teorisi: George Lakoff ve Mark Johnson*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Lakoff, George - Johnson, Mark. *Metaphors We Live by: With a New Afterword*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 6. print., 2011.
- Şahin, Hatice. "Başlangıcından Günümüze Kadar İslam Coğrafyasında Hafızlık Tedrisatı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/2 (01

- Nisan 2011), 199-220.
- Şahin, Hatice. *İslam Kültür Tarihinde "Kur'ân Hıfzı" Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2011.
- Taş, Halil. "İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine İlişkin Metaforları". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23/1 (15 Haziran 2019), 29-51. <https://doi.org/10.18505/cuid.518013>.
- Taşkın, Mine - Osmanoğlu, Cemil. "Hafızlığı Muhafaza Yöntemleri: Hafızlığı Muhafaza Edenler Üzerine Nitel Bir Araştırma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (15 Mart 2024), 370-398. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1392632>.
- Tekin Bozkurt, Aykar. "Öğretmen Adaylarının Değer Kavramına İlişkin Metafor Algılarının İncelenmesi". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 33/3 (26 Eylül 2023), 1131-1141. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.1308498>.
- Uçar, Recep - Dağ, Neslihan. "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Metafor Kullanımı Açısından İncelenmesi". *Akif* 54/2 (01 Aralık 2024): 305-346. <https://doi.org/10.51121/akif.2024.68>.
- Uğur, Elif - Osmanoğlu, Cemil. "Paydaşlarına Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi". *Bilimname* 2020/41 (15 Mayıs 2020), 903-956. <https://doi.org/10.28949/bilimname.700283>.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay., 12. Basım, 2021.
- Yıldırım, Ramazan - Gazel, Ahmet Ali. "Ortaokul Öğrencilerinin Din Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi". *Kuramsal Eğitimbilim* 11/1 (29 Ocak 2018), 30-57. <https://doi.org/10.30831/akukeg.380720>.
- Yılmaz, Nusrettin. "Öğretmen Adaylarının Din Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (31 Aralık 2025), 163-205. <https://doi.org/10.53112/tudear.1743164>.